

TEOLOGIJA OBITELJI

Hans Rotter*

Teologija obitelji u naše je doba neophodno potrebna. Crkvu zanima obitelj, jer je ona njezina pristanica, »crkva u malom«, mala crkva. U obitelji se ne može vjera samo tradicionalno nasljeđivati i dalje darivati; treba je još više životom svjedočiti, i to osmišljenim kršćanskim životom. I društvena uloga obitelji zahtijeva također da se jasno odredi njezino mjesto, jer je obitelj temelj i društvenoga života. U njoj se stječu i razvijaju stajališta i odnosi koji će se poslije pokazati u životu. Končno i današnji tempo rada, koji se u koječemu odražava na obiteljski život,¹ zahtijeva da iz ljubavi prema kršćanskim načelima svjesno i savjesno pristupamo obitelji, osvjetljujući njezin položaj u današnjem svijetu.

Samo kršćansko i od objave prihvaćeno shvaćanje ljudske osobe može omogućiti temeljniju raspravu koja je danas vrlo potrebna, osobito u onim sferama obiteljskog života, kad je u pitanju život obitelji.

Postoji opširna literatura o teologiji braka, ali ne i o teologiji obitelji.² Dok u teologiji braka aspekt sakramenta kao i zajedništvo i spolnost stoje u pozadini, u teologiji obitelji se govori o stvaranju većeg zajed-

* Zahvalni smo prof. Hansu Rotteru, koji je na poziv našega suradnika mr. Ilije Vuletića poslao suradnju našem časopisu. Napominjući da je prof. Rotter poznati moralist njemačkog govornog područja donosimo i njegovu kratku bio-bibliografiju.

Hans Rotter DI rođen je 1932. kod Rosenheima (S. R. Njemačka); 1953. stupa u Družbu Isusovu, od 1970. redoviti je profesor za moralnu teologiju na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku. — Dosada objavljene knjige obrađuju dijelom pitanja temelja moralne teologije (*Strukturen sittlichen Handelns*, Innsbruck, 1970; *Grundlagen der Moral*, Einsiedeln, 1975; *Christliches Handeln*, Graz, 1977), dijelom pak praktična pitanja specijalnog morala (*Konflikte um das Leben*, Innsbruck, 1976; *Freiheit ohne Normen?*, Innsbruck, 1977; *Fragen der Sexualität*, Innsbruck, 1979; *Spannungsfeld Ehe und Familie*, Innsbruck, 1980).

Drugi vatikanski sabor postavio je moralnoj teologiji zadaću da jačim oslanjanjem na biblijsku poruku izradi povijesno-spasenjsku metodu moralne teologije. U tom smislu Rotter pokušava razumjeti kršćanski život kao nasljeđivanje Krista i ocrta ti kršćansko držanje i njegove temeljne vrednote razlikujući ih od drugih koncepcija smisla. U svom nastojanju da moralna teologija ne ostane samo stručna disciplina on je dosta surađivao na kursovima dopisne teologije i razvio bogatu predavačku djelatnost.

Od 1979. Hans Rotter je rektor Canisianuma, međunarodnog teološkog konvikta, u kojemu se školuju također studenti teologije i svećenici iz Jugoslavije.

¹ Usp. o ovome opširnu studiju od J. Lange, *Ehe- und Familienpastoral heute, Situationsanalyse, Impulse, Konzepte*, Wien, 1977.

² Elementi teološkog poimanja obitelji nalaze se u: D. Leclercq, *Die Familie. Ein Handbuch*, Dt. Bearbeitung von J. David, Freiburg, 1955; B. Häring, *Ehe in dieser Zeit*, Salzburg, 1960; L. Berg, *Familie in sozialtheologischer Perspektive*, Münster, 1973.

ništva, o nadnaravi i naravi podložnosti članova, kao i mnogim različitim ulogama, kao što su odgoj, tradicija, gospodarske prilike, zvanje itd. O ovoj se problematici češće govori s teološkog stanovništva u njezinim pojedinačnim stavcima. Ovdje nedostaje jedan metodski, svjesniji i konsekventniji teološki temelj kršćanskog shvaćanja obitelji. U daljnjem kontekstu se može nagovijestiti ova zadaća, i u nekim će se pojedinačnim pitanjima moći nešto konkretizirati.

O biti teološkog shvaćanja obitelji

Da bi se stvorila što bolja obiteljska harmonija, potrebno je razmotriti slijedeće teološke aspekte:³

1. Dostojanstvo ljudske osobe

Po kršćanskom tradicionalnom shvaćanju svi su ljudi stvoreni od Boga i svi su pozvani da budu vječno sretni. Upravo se na tom temelji dostojanstvo svake ljudske osobe, kao i principijelna jednakost među svima. Svaki je ljudski život po sebi vrijedan i osmišljen, ukoliko, usprkos izvanjskim nedaćama, može naći put do Boga. Jednakost svih ljudi proizlazi u prvom redu iz razloga, što su svi ljudi, bez razlike, pozvani k vječnoj sreći. Iz toga se može neposredno izvući zaključak potpune jednakosti izvanjskih životnih čina, čemu je također dan jedan izvanjski impuls različitosti ljudskih djelovanja.

2. Kršćansko shvaćanje ljubavi

Pojam ljubavi se može različito shvatiti, što zahtijeva pobliže tumačenje. On se mora promatrati u korelaciji odnosa između dvije osobe, između JA i TI. Koliko međusobno povjerenje zahtijeva ljubavi da ne dođe do raskida bračnog zajedništva? Koliko je za nekoga važna njegova osoba u odnosu na partnera, i kako se tolerira osobno dobro drugog partnera?

Točan pojam ljubavi ne može se a priori konstruirati, nego postoje povijesna iskustva i njihovo tumačenje, na čemu počiva bitna izgradnja o vrednotama i idealnom poimanju ljubavi. Kršćanski shvaćena ljubav ima svoju konačnu definiciju u primjeru Isusa Krista: »Ljubite jedni drugoga kao što sam ja ljubio vas!« (Iv 15, 12). Za ovu ljubav vrijedi dijalektički princip: »Tko bude nastojao da sačuva svoj život, izgubić će ga. Tko ga izgubi, sačuvat će ga« (Lk 17, 13). Ova je ljubav prvotno otvorena za druge, osobito za one koji traže pomoć, koji su u nuždi i koji traže našu ljubav. Ovako shvaćena ljubav nije u suprotnosti s ljudskim razumom, ali se također ovako shvaćena ljubav ne može prisilno izvoditi iz samih razumskih konstatacija.

3. Kršćansko shvaćanje spolnosti

Spolno zadovoljenje u kršćanskom shvaćanju nije primarni smisao ljudskog bića. Kako se u NZ bogatstvo relativira a siromaštvo slavi, tako

³ Razlog za slijedeća razmišljanja nije samo teološka nauka o stvaranju, nego je to više spasiteljsko-povijesno poimanje. Usp. još: H. Rotter, *Christliches Handeln. Seine Begründung und Eigenart*, Graz, 1977, osobito str. 49—101.

pokazuje Isus primjer jednog nebračnog života i govori o onima koji su se odrekli ženidbe radi kraljevstva nebeskog (Mt 19, 12). Pavao piše Korićanima: »Preostaje da i oni koji imaju žene žive kao da ih nemaju... jer prolazi vanjski oblik ovoga svijeta« (1 Kor 7, 29—31). Kršćanin treba živjeti iz nade koja nadilazi sve ovozemaljske želje, a da pri tome ne omalovažava dobra ovoga svijeta koja služe čovjeku da postigne svoj cilj, od Boga mu darovanu baštinu.

4. Shvaćanje patnje i opraštanja

Zajednički ljudski život donosi uvijek sa sobom također i tegobe. Osobito trpe međusobni ljudski odnosi kroz zatajenje i grijeh partnera. Kršćanin kao stvorenje zna za svoju konačnost, isto tako za svoju grešnost, i osjeća potrebu da mu se oprostí. Uza sva nastojanja da umanjí neizbježnu patnju, kako to nalaže zapovijed ljubavi, zna se kršćanin žrtvovati, sebe sama zaniijekati, svoj križ na sebe uzeti i slijediti Krista (Mt 16, 24). Kršćanin isto tako zna da on mora oprostí i da se tek tada smije nadati da će i njemu biti oprašteno (Mt 6, 12—15).

Iz ovih i sličnih temeljnih istina objave ne može se ipak donijeti konkretni model kako bi danas trebala živjeti jedna obitelj. Ali ove objavljene istine djeluju kao regulativne ideje, koje moraju utjecati kod formacije kršćanskog obiteljskog života i koje bi trebale postati kriterij za ujedinjenje određenih obiteljskih formi, služeći životnoj formaciji i dostojanstvu kršćanina. To će još više ilustrirati daljnji tekst.⁴

Odnos između muža i žene

U današnjem svijetu postoje ideološka mišljenja koja odnos muža i žene shvaćaju kao »borbeni tabor«, gdje se ide više za izjednačavanjem u svakidašnjem izvanjskom djelovanju. Misli se da je neophodno potrebno za emancipaciju žene, da kućni posao i obiteljska briga oko djece budu ravnomjerno raspodijeljeni na muža i ženu. Isto tako ne bi smjela biti nikakva razlika između muža i žene s obzirom na zvanje i financijsko nagrađivanje za rad, jer svima pripada sve.

Tako shvaćeno bračno zajedništvo, tj. sve češća borba za izjednačavanjem, ne bi nikako odgovaralo kršćanskom poimanju braka. Kršćanski gledano, djeluje uvjerljivo izvanjsko nastojanje, da se jedan partner prilagodi drugom tamo gdje se ne daje veće značenje prirodnim razlikama partnera, što osobito dolazi do izražaja u zajedničkom bračnom životu i odgoju djece. Ne bi se smjelo nikada cijeniti jednoga čovjeka po onome što on ima i koliko financija prima.

Kao u svim drugim zanimanjima čovjeka, tako i u radu u obiteljskom domu, osobito u odgajanju djece, mora postojati recipročna raspodjela

⁴ Važne izjave o ovome sadrži pastoralna konstitucija o Crkvi u današnjem svijetu u odsjecima o njegovanju dostojanstva braka i obitelji: *Das Zweite Vatikanische Konzil* (LThK III) 426—447 (Nr. 47—52). — Usp. još: *Christliche gelebte Ehe und Familie*. Ein Beschluss der Gemeinsamen Synode der Bistümer in Bundesrepublik Deutschland, in: *Fragen menschlicher Geschlechtlichkeit*. Kath. Stellungnahmen zur Sexualethik und Sexualpädagogik, Hildesheim und Kevelaer, 1976. 39—67. — Jedan prikaz biblijske nauke daje G. Truffer, *Das prophetische Zeichen. Die Familie in der Sicht der Bibel*, Sozialinstitut Zürich o. J.

i treba imati uvijek u vidu specijalnost različitih mogućnosti dotičnog partnera. Jedinstvo u jednom osmišljenom značenju različitih funkcija moralo bi biti općenito olakšano društvenim značenjem shvaćanja različitih uloga. Muž i žena se ne bi smjeli u nikojem slučaju shvatiti kao konkurenti u raspodjeli vlasti, novca i rada u obitelji, nego bi se trebali gledati kako jedno drugome najbolje mogu ugoditi, prema svojim prirodnim i iskustvom stečenim sposobnostima, da bi tako mogli ostvariti obiteljsku harmoniju i jedinstvo na što su pozvani po samoj naravi braka. Također je vrlo važno da se pojedine uloge u obitelji sa zahvalnošću toleriraju. Odgajanje djece i harmonična koordinacija obiteljskih obveza od velikog su značenja, i to se ne bi smjelo nikada omalovažavati. Naravno da će jedan ovakav obiteljski model samo onda moći funkcionirati i neće voditi iskorištavnju jednoga od drugoga, ako su zaista muž i žena povezani iskrenom ljubavlju i ako je povjerenje jednoga prema drugome baza svih njihovih svakidašnjih susreta.

U današnje vrijeme je poseban problem zaposlenost žene u njezinu pozivu izvan obiteljskog boravišta. Ta je zaposlenost kadkad nužna radi izobrazbe djece i radi materijalnih potreba u obitelji, što ženi može donijeti osobno zadovoljstvo i priznanje, i što može također pozitivno djelovati i na sam odgoj djece. Osim toga žena treba imati dostojnu životnu osnovicu, što često nije samo dovoljno u modernoj obiteljskoj sredini. I takvi zahtjevi traže i opravdavaju određenu mjeru u angažiranosti izučenog zvanja.

Ali problem leži u mogućoj konkurenciji oko odgoja djece. Kršćanski gledano, u svakom slučaju treba posvetiti veliku pažnju logičnim zahtjevima djece, kojima je majka neophodno potrebna u njihovu tako važnom razvoju. Ako socijalni odnosi toliko angažiraju majku u njezinu izvan-obiteljskom zanimanju, zbog čega bi odgoj djece morao trpjeti, tada su država i društvo moralno dužni poduzeti stanovite promjene da bi taj socijalni odnos mogao dobiti drugačiji status. U svakom slučaju mora biti cilj kršćanske obiteljske politike, da odgoj djece bude omogućen socijalnim uvjetima.

Odnos između roditelja i djece

Kršćansko shvaćanje dostojanstva ljudskog života, ljubavi i međusobne spremnosti za skladno zajedništvo isključuje brak kao instituciju »egoizam u dvoje«. Od bračnih se partnera traži spremnost da izidu iz svog užeg bračnog zajedništva i da budu spremni i otvoreni i za druge, osobito za rađanje i odgoj djece. Roditeljstvo u užem smislu riječi, uključujući i zadaću svjesno-odgovornog roditeljskog odgoja, uključuje u sebi veliku vrednotu, što nam govori da djeca ne smiju biti gledana samo kao predmet oslobođenja instinktivnih želja roditelja, nego oni imaju svoje naravne zahtjeve, jer su osobe na koje treba paziti, što logički i naravno slijedi da se od roditelja zahtijeva spremnost na žrtvu i samoodricanje.

Ljubav prema djetetu zahtijeva da mu se posveti po mogućnosti najveća pažnja u njegovu razvitku i osobnom sazrijevanju. Stoga postoji također razložnost za što je moguće veći broj djece, budući da je samo

jedno djetе vrlo izolirano i da nema dovoljne uvjete za razvitak socijalnih odnosa.

Ali u svakom slučaju nije kršćanski ideal u kvantitetu, tj. u što većem broju djece, jer preveliki broj djece onemogućuje da bi se pojedinom djetetu posvetila njemu potrebna njega. Dakle, ne ide se za nekim bezbrojnim stvarnjem djece, nego se ide za odgovornim roditeljstvom. Ovdje glavnu odgovornost snosi država i društvo, jer oni trebaju stvarati takve gospodarske i društvene uvjete da bude omogućen optimalno moguć broj djece u obiteljima.

Uvijek spremna žrtva za ljubav koju roditelji trebaju imati prema svojoj djeci istovjetna je zahtjevu da djetе pokazuje svoju pažnju i ljubav kao i poslušnost prema roditeljima. Poslušnost u kršćanskom shvaćanju nije neko ropsko podvrgavanje i ucjena pojedine osobe, nego posebni oblik ljubavi i povjerenja prema bližnjemu. Takva poslušnost djece jedino je tamo ostvarljiva, gdje roditelji shvaćaju svoj autoritet kao službu, s kojom mladim ljudima u razvitku omogućuju korak po korak da samostalno na sebe preuzimaju odgovornost.

Razumijevanje autoriteta i poslušnosti u smislu NZ služi također osmišljenom životu obitelji, više kao ideologija radikalne emancipacije djeteta i kao shvaćanje autoriteta koji može katkada biti kao ugnjetavanje ili pak kao nužno zlo.

Ako se značenje majčinske ljubavi i roditeljske brige, osobito kod malog djeteta, dovoljno i pozitivno odražava na njegovu dušu, to može u velikoj mjeri utjecati na sigurnost i toplinu obiteljske atmosfere. Odgoj djeteta i briga oko njega ne bi se smjeli olako prebaciti na neku drugu instituciju. Naravno, tu se radi o razboritosti koja ne smije nikada izgubiti iz vida ne samo vrednote koje dijete gubi nego i zajedništvo obitelji i okoliša, što se također često negativno očituje ako majka radi izvan obiteljskog doma. Uvijek je u takvoj situaciji u pitanju kvalitet odgoja i izobrazba djeteta, jer često može doći do jače izolacije pojedinog djeteta, za što bi ipak netko morao snositi moralnu odgovornost.

Obitelj mora biti mjesto sigurnosti i povjerenja, mjesto gdje se njeguje ljudsko dostojanstvo i gdje se može moderni čovjek sačuvati od svih mogućih prohtjeva modernog potrošačkog društva, što opet ni u kojem slučaju ne smije značiti da se obitelj mora izolirati i začahuriti u sebe. Ona mora biti u određenoj mjeri otvorena za daljnje rodbinske i prijateljske susrete i za sve one kojima je pomoć potrebna i koji se nalaze u bilo kakvoj nevolji. Ideal jedne, za ljude otvorene i kršćanske ljubavi jest putokaz za sretno uređenje obiteljskog života.

Da bi neka obitelj mogla reći da je uistinu kršćanska, ona mora svoje životno zajedništvo oblikovati po uzoru na Isusa Krista. Ali to zahtijeva življenu ljubav duha kroz različite svakidašnje sfere života, kao što je to Krist u svojoj svakidašnjici očitovao. Kroz ovo se pobliže određuje također i uloga bračnih partnera, roditelja i djece na jedan specifičan način.

Kršćansko oblikovanje obiteljskog života zahtijeva u svakom slučaju da se obitelj shvati i razumije kao »crkva u malom«, jer ona ne živi samo iz svojih osobnih aktiviteta, nego je odlučujuće za njezin rast i uzrast slušanje i življenje Božjega Evanđelja i njezino nasljedovanje Krista u zajedništvu opće Crkve.

Stoga kršćanska obitelj sudjeluje za stolom Božje Riječi, Tijela i Krvi, njeguje svakidašnju povezanost s Bogom kroz molitvu i slavljenje svih crkvenih blagdana.

Kršćanski se život ne može programirati. On se ne može garantirati samo kroz puke institucionalne odredbe. On zahtijeva svoj temelj u življenoj vjeri svakidašnjice, što mora biti prožeto kršćanskom ljubavlju.

THEOLOGIE DER FAMILIE

Kurzfassung

Wie das Zusammenleben in einer Familie genauer gestaltet wird, welche Familiengrösse man anstrebt und wie die Beziehungen zwischen Ehepartnern, Eltern und Kindern usw. aufgefasst werden, hängt nicht allein von wirtschaftlichen, klimatischen, bevölkerungspolitischen und ähnlichen Faktoren ab, sondern auch von dem Menschenbild, das dabei vorausgesetzt wird. Für ein christliches Verständnis von Familie und Familienleben ist hier besonders massgeblich die hohe Einschätzung der Würde der menschlichen Person, der christliche Begriff von Liebe und Dienst am andern, das christliche Verständnis von Geschlechtlichkeit sowie eine christliche Einstellung zu Schuld und Leid. Das Leben in der Familie darf also nicht als blosser Kampf der einzelnen Mitglieder um ihre eigene Machtposition verstanden werden, sondern muss von der Bereitschaft getragen sein, einander zu dienen und füreinander zu sorgen. Schliesslich wird der Christ die Familie auch als Kirche im kleinen sehen, wo christlicher Glaube begründet und bewusst gepflegt wird.